Irina Paraschiv

OBSERVAȚII TIPOLOGICE PRIVIND VARIAȚIA STRUCTURII SINTACTICE A VERBULUI ROMÂNESC. MARCAREA NECANONICĂ A OBIECTULUI*

1. PRELIMINARII

Studiul de față face parte dintr-un proiect mai amplu asupra variației sintactice a verbului românesc, abordată din perspectivă diacronică şi tipologică. Pornind de la observația că, în limba veche (secolele al XVI-lea – al XVIII-lea), tiparele variante în care se angajau verbele erau mai bogate şi mai bine reprezentate decât în limba actuală, în acest articol ne propunem să facem câteva obsevații asupra fenomenului de variație argumentală a verbului românesc din perspectivă comparativă.

În prezentul articol, ne vom opri asupra unui anumit tip de variație în care sunt angajate argumentele interne ale verbului – obiectul direct şi obiectul indirect (tiparul *mă / îmi ajută*; *mă / îmi urmează*). Obiectivul articolului de față nu este ilustrarea variației în limba veche sau modernă, ci încadrarea acesteia într-un context mai larg, de comparație tipologică, perspectivă care poate aduce noi explicații sau direcții de analiză cu privire la existența fenomenului.

2. STRUCTURA SINTACTICĂ A VERBELOR. MARCAREA CONSTITUENȚILOR

Structura sintactică reprezintă configurația proiectată de unitățile cu sens lexical, explicitând relația dintre verb şi diferiții constituenți angajați în exprimarea propozițională. Verbele se organizează în mai multe clase sintactico-semantice, care stau la baza generalizărilor privind fenomenul realizării argumentale (a se vedea o descriere bogată pentru engleză la Levin 1993). Prin aceste generalizări se stabileşte legătura dintre semantica unităților şi structurile / fenomenele sintactice la care participă acestea, precum şi diferențele de comportament sintactic dintre unități apropiate semantic.

* Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului „Cultura română şi modele culturale europene: cercetare, sincronizare, durabilitate”, cofinanțat de Uniunea Europeană şi Guvernul României din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/159/1.5/S/136077.

LR, LXIV, nr. 1, p. 23–34, Bucureşti, 2015

BDD-A20043 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:14 UTC)

Structura argumentală a verbelor (numărul de constituenți şi rolurile semantice atribuite acestora) este strâns legată de trăsăturile lor lexico-semantice.

Verbele se angajează în mai multe tipuri de variații sintactice, în care, prin schimbările de valență, se produce rearanjarea argumentelor. În sens larg, putem distinge între (i) şi (ii):

(i) variații care nu se asociază cu modificări de sens; diferențele apar doar la nivel formal (a se vedea exemple precum cele de la (1)–(4)):

(1) *Încarcă **maşina cu bagaje**. / Încarcă **bagajele în maşină**.*
(2) ***Îmi** urmează în meseria de doctor. / **Mă** urmează în meseria de doctor.*
(3) *Mama **îl** strigă. / Mama strigă **după el**.*
(4) ***Zgomotele puternice** sperie **animalele**. / Animalele **se sperie de la zgomote puternice**.*

(ii) variații sintactice care antrenează modificări de sens, deşi angajează acelaşi număr de constituenți, a se vedea (5) (variația perfectiv – imperfectiv) sau (6) (variația parte – întreg).

(5) *A pictat **tabloul**. / A pictat **la tablou**.*
(6) *Mă doare **la braț**. / Mă doare **brațul**.*

Variația la care ne vom opri în articolul de față priveşte marcarea argumentului intern [+Uman] ca nominal în **acuzativ, respectiv** ca nominal în **dativ**[1], în cazul verbelor cu două argumente, aşa cum se observă, pentru limba actuală, în cazul verbului *a ajuta* – a se compara (7a) cu (7b):

(7) a. *Părerea ei **mă**$_{AC}$ ajută* (*în tot ceea ce fac / la lămurirea unor neînțelegeri*).
vs.
b. *Părerea ei **îmi**$_{DAT}$ ajută* (*în tot ce fac / la lămurirea unor neînțelegeri*).

Perechi variante precum cele de la (7) apar mult mai frecvent în limba veche (în perioada dintre secolul al XVI-lea şi mijlocul secolului al XVIII-lea) în cazul

[1] Eliminăm din această discuție variația pe care o observăm în cazul verbului *a ierta*, care apare menționat în unele lucrări citate în inventarul verbelor care se angajează în alternanța dativ–acuzativ. Considerăm că oscilația pe care o înregistrează acest verb, ilustrată mai jos, este de altă natură şi va fi analizată într-o contribuție ulterioară. Pentru structura cu acuzativul (i_1), constituentul prepozițional poate fi suprimat fără a afecta gramaticalitatea enunțului, prin urmare statutul său este de adjunct (iar structura este binară), în timp ce, pentru structura reorganizată, cu dativ posesiv (i_3), constituentul OD este obligatoriu, deci avem a face cu o structură „ternară".

(i) i_1. ***L**-am iertat **pe Ion*** (*pentru întârzierile din ultima vreme*).
i_2. ***L**-am iertat **pe Ion***. vs.
i_3. **I**-am iertat **lui Ion**$_{CPos}$ [toate întârzierile din ultima vreme]$_{OD}$.
i_4. ***I**-am iertat **lui Ion***.

BDD-A20043 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:14 UTC)

unui număr destul de restrâns de verbe (*infra*, **2.2**) şi nu sunt asociate cu diferențe de sens. Particularitatea, în cazul verbelor în discuție, este înlocuirea în mare măsură a dativului prin acuzativ în limba modernă.

În cele ce urmează, ne interesează ce particularități au verbele care se angajează în această alternanță, dacă există o explicație mai generală pentru abandonarea construcției cu dativul şi păstrarea celei cu acuzativul în limba actuală şi care este efectul acestei schimbări de valență.

2.1. VALORI SEMANTICE ASOCIATE CAZURILOR ACUZATIV ŞI DATIV

Variația pe care am semnalat-o anterior în realizarea argumentului uman trebuie pusă în legătură cu tipurile de relații semantice pe care le exprimă în română cele două cazuri, acuzativul şi dativul.

Acuzativul-obiect direct codează mai multe valori semantice, dar în centrul acestora se plasează participantul „pasiv" la acțiune (8a), codat ca Pacient, sau entitatea care suferă o schimbare de localizare (8b), care primeşte rolul Temă; în construcții cu verbe de senzație / percepție fizică şi, mai rar, cu verbe cognitive, acuzativul codează Experimentatorul (8c); obiectul direct poate acoperi şi alte roluri tematice, neprototipice, ca Instrumentul (8d) sau, cu verbele de mişcare, Parcursul (8e).

(8) a. *Andrei a spart **geamul**.*
b. ***Îl** trece strada de fiecare dată când îi cere.*
c. ***Mă** doare capul. / **Mă** interesează problema.*
d. *Foloseşte **creioane** la desenat.*
e. *Parcurge **drumul** cu uşurință.*

În centrul funcțiilor **dativului** este cea de Țintă / Destinatar a(l) unei activități sau a(l) unei emoții (Blake 2004: 144). În română, dativului îi sunt asociate, în structura de adâncime, mai multe roluri semantice: în structuri cu trei argumente şi, cel mai frecvent, Primitor / Destinatar / Țintă (9a), dar şi Beneficiar (9b), Sursă (9c); în structuri cu două argumente, Experimentator, în special cu verbele psihologice (9d), rar, Posesor (9e) sau Temă (9f), în structuri simetrice (vezi şi GR 2013: 151, GBLR: 455).

(9) a. ***I**-a oferit un buchet de trandafiri **actriței**.*
b. *Le-am pregătit mâncarea **copiilor**.*
c. ***I**-am cerut sfaturi **mamei**.*
d. ***Îmi** pare rău pentru cele întâmplate.*
e. *Casa aparține **părinților mei**.*
f. *Ana **îi** seamănă **mamei**.*

BDD-A20043 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:14 UTC)

2.2. CONTEXTE DE VARIAȚIE DATIV – ACUZATIV ÎN TEXTELE DIN SECOLELE AL XVI-LEA – AL XVIII-LEA

Variația care ne interesează priveşte codarea argumentului intern [+Uman] / [+ Animat] ca dativ sau acuzativ în cazul verbelor bivalente, ca în exemplul (10), extras dintr-un text din secolul al XVII-lea:

(10) a. *şi împléț pământul şi-l domniț de-**l** stăpâniț* (DPar.1683: II.6^{v})
b. *Să stăpânească **peştilor** mării şi **pasărilor*** (DPar.1683: II.6^{v})

Variația de acest tip este menționată la Densusianu (1961 [1938] II: 252–253), Rosetti (1968: 566–567), Rosetti, Cazacu, Onu (1971 [1959]: 70), Dindelegan (1968), cu referire la verbele *a apăra* („a împiedica; a interzice"), a *conteni*, *a crede*, *a judeca, a opri*, *a vence / a învence* etc[2]. Recent, problema este reluată la Frâncu (2009: 353), Stan (2013: 184–187) şi Dindelegan (2015, ms.), într-un studiu mai general asupra variației sintactice în limba veche, care include un inventar extins de verbe care participă la diferite tipuri de variații sintactice. Explicația generală privind regimul de dativ al verbelor menționate (şi, ulterior, fixarea la regimul de acuzativ) are în vedere faptul că regimul de dativ, nepăstrat decât în mică măsură în limba actuală, imită regimul din limba textului original, slavona.

Consultarea unui corpus de limba română veche (secolele al XVI-lea – al XVIII-lea) relevă că doar anumite verbe se angajează recurent în această alternanță dativ – acuzativ, uneori chiar în acelaşi text. Contextele de mai jos ilustrează variația menționată (pentru o listă mai cuprinzătoare şi pentru ponderea tiparelor cu acuzativul în detrimentul celor cu dativul, a se vedea Pană Dindelegan 2014, Pană Dindelegan (2015, ms.)). Verbele care apar în astfel de tipare variante denotă, în sens larg, contexte de „interacțiune" între doi constituenți cu trăsătura [+Uman].

(11) ***a ajuta***
(a) + dativ: *Şi cum nu ajutară **lu Darie**, aşa nu vor ajuta nice **ție*** (A.1620: 26^{v})
(b) + acuzativ: *Împărate, am o fată să o mărit, ajută**-mă** cu zestre* (A.1620: 62^{v})

(12) ***a apăra***
(a) + dativ: *Aceasta amu zise Domnul, nu apără **lui** a mearge după elu* (CC^{2}.1581: 251)
(b) + acuzativ: *Nu-l văm putea pre el aşa să-l vedem, de nu vămu sări de ceia ce **ne** apără **pre noi** cătră el* (CC^{2}.1581: 454)

[2] În lucrările citate, inventarul verbelor care se construiau cu dativul în limba veche este mai larg, cuprinzând şi verbe reflexive *(a se asemăna / a se bucura / a se ruga / a se tocmi* + dativ), care, în limba modernă, se fixează la regimul prepozițional. Variația dativ – grup prepozițional nu face obiectul prezentului articol.

BDD-A20043 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:14 UTC)

(13) ***a auzi***

(a) + dativ: *că va fi când m-eţ chema-mă, iară eu nu voi audzî* ***voă*** (DPar.1683: II.5^{v})

(b) + acuzativ: *Glasul graiurilor voi-****l*** *audziiaţ şi chip n-aţ vădzuţ* (DPar.1683: III.71^{v})

(14) ***a asculta***:

(a) + dativ: ***acelora*** (…) *să nu asculte* (CIst.1700–50: 46^{r})

(b) + acuzativ: *cădea-se se ascultaţi* ***menre*** (CV.1563–83: 44^{v})

(15) ***a batjocuri / a bătjocuri***

(a) + dativ: *pentru ca să povestiţi în urechile fiilor voştri şi ale feciorilor fiilor voştri câte am batjocorit* ***eghipteanilor*** (BB.1688: 46)

(b) + acuzativ: *Şi judeca-voru elu spre moarte, şi da-voru elu pagâniloru; şi bătjocuri-voru* ***elu*** (CC^{2}.1581: 88)

(16) ***a crede***

(a) + dativ: *împreună lăcui-voiu cu voi, aşa dosădindu-****mi*** *şi necrezându-****mi****?* (CC^{2}.1581: 274)

(b) + acuzativ: ***Creade-ţi-mă****, fraţilor, că nu iaste putinţă să să spuie cu cuvântul* (MC.1620: 32^{v})

(17) ***a împiedica***

(a) + dativ: *Învie, Doamne, întreci-i, împiiadecă* ***lor*** (CP^{1}.1577: 23^{v})

(b) + acuzativ: *Împiedicat-ai* ***toţi*** *ce se scularǎ spre mine subt mine* (CP^{1}.1577: 28^{v})

(18) ***a (în)vence / a învinge***

(a) + dativ: *să-mi putea să-****mi*** *învince* (DPV.1673: 133)

(b) + acuzativ: *şi* ***pre vrăjmaşul nostru****, pre dracul, nimea n-au putut învinge* (CC^{1}.1567: 226^{v})

(19) ***a judeca / a giudeca***

(a) + dativ: *Să mărturisim că acela iaste menit de Dumnezeu a judeca* ***morţilor şi viilor*** (CPr.1566: 49)

(b) + acuzativ: când *va giudeca* **toată lumea** şi va da fieşcăruia după lucrul său (ŞT.1644: 87)

(20) ***a lua aminte*** „*a asculta*”

(a) + dativ: *Dumnădzău Dumnădzăul meu ia-****mi*** *aminte* (DPar.1683: II.12^{v})

(b) + acuzativ: *Luaţ aminte* ***leage*** *lui Dumnădzău* (DPar.1683: II.1^{v})

BDD-A20043 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:14 UTC)

(21) ***a milui***:
(a) + dativ: *Nu ți se cade şi ție a milui* ***megiiaşului tău*** (CC^2.1581: 281)
(b) + acuzativ: *că şi* ***pre păcătosul*** *miluit-ai şi pre direptu-l ieşiş şi-l îmblânziş* (Ev.1642:183)

(22) ***a opri*** „a împiedica”
(a) + dativ: *ce mai vârtosu să opriți* ***loru*** (CC^2.1581: 128)
(b) + acuzativ: *ce mai vârtosu mai mulți avea de-****l****u opriia* (CC^2.1581: 413)

(23) ***a pizm(u)i***
+ dativ: *nu iubi a pizmi* ***omului*** *în zădar* (DPar.1683: II.12^v)
+ acuzativ: *pre deaproapele* său ***îl*** *pizmuiaşte* (CPV.~1705: 62^v)

(24) ***a sluji***
(a) + dativ: *ca cu bună-ogoadă să slujimu* ***lui Dumnezeu*** (CC^2.1581: 550)
(b) +acuzativ: *El cu mine au slujit* ***evanghelia*** (CPr.1566: 444)

(25) ***a supăra***
(a) + dativ: *nice l-au mâhnit, nice* ***le****-au supărat* ***lor*** (DPar.1683: III.64^v)
(b) + acuzativ: *Că eu sânt gata a treia oara la voi să vii şi eu nu* ***vă*** *voi supăra* (CPr.1566: 383)

(26) ***a ponoslui*** „a defăima; a ocărî”
(a) + dativ: *Ocara năroadelor întru nemică nu o băga în samă, cându-****i*** *ponosluiia* ***lui*** *arhiereii* (Ev.1642: 398)
(b) + acuzativ: *Vor propovedui cuvântul lui, ponosluindu-****i*** *şi gonindu-i şi reale auzindu* (CC^2.1581: 475)

3. INTERPRETAREA CONSTRUCȚIILOR CU ARGUMENT UMAN ÎN DATIV. PRECIZĂRI COMPARATIVE

Particularitatea anumitor verbe bivalente de a prezenta variație diacronică între construcția cu dativul şi configurația cu acuzativul sau de a-şi marca obiectul prin dativ a fost observată şi pentru alte limbi: franceză (Goyens 2000, Schøsler 2008 şi bibliografia, Troberg 2008), germană, maghiară (Blume 1998) etc. Referirile la această variație privesc, în bibliografie, aşa-numitele verbe dinamice „de in-te-*rac*-ți-u-ne” (Blume 1998, Schøsler 2008: 425).

Troberg (2008: 1) enumeră verbele din (27), care aveau, în franceza medievală şi preclasică, regim variant dativ (28a), (29a) / acuzativ (28b), (29b), pentru codarea argumentului uman şi care, în cea mai mare măsură, s-au fixat în limba modernă la tiparul cu acuzativ.

BDD-A20043 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:14 UTC)

(27) *aider* „a ajuta”, *applaudir* „a aplauda”, *assister* „a asista, a sprijini”, *commander* „a stăpâni, a comanda”, *congratuler* „a felicita”, *contrarier* „a contraria”, *contredire* „a contrazice”, *dominer* „a domina”, *empêcher* „a împiedica”, *ennuyer* „a supăra”, *épargner* „a economisi”, *étudier* „a învăța”, *favoriser* „a favoriza”, *insulter* „a insulta”, *offenser* „a ofensa”, *persuader* „a convinge”, *prier* „a ruga”, *secourir* „a sprijini, a ajuta”, *servir* „a servi; a sluji”, *supplier* „a implora”.

(28) a. *les Romains ne* ***leur***$_{DAT}$ *aideroient point en leurs afferes* (~ finalul sec. XV, *apud* Troberg 2008:3, franceza veche)
„Romanii nu le-au ajutat deloc în afacerile lor”
b. *Mon fils a aidé* ***Jean***$_{AC}$***/ l****'a aidé dans ses travaux* (*apud* Troberg 2008: 4, franceza modernă)
„Băiatul meu l-a ajutat pe Jean la treburile sale”

(29) a. *Il croyoit que l'archiduc étoit de ses amis et qu'il ne* ***lui***$_{DAT}$ *empêcheroit pas* (sec. XVII, *apud* Troberg 2008: 69, franceza veche)
„Credea că arhiducele se număra printre prietenii lui şi că nu-l va împiedica”
b. *Ça ne* ***l***$_{AC}$*'empêche pas de dormir* (*apud* Troberg 2008: 70, franceza modernă)
„Asta nu-l împiedică să doarmă”

Observații asupra schimbărilor de valență în cazul verbelor biargumentale găsim şi la Schøsler (2008: 411–433), care îşi propune să observe dacă există o legătură între construcția unor astfel de verbe din franceza modernă şi configurațiile verbelor corespunzătoare din latină. Comparând grilele argumentale pentru anumite unități, autoarea susține că nu se poate vorbi despre „un transfer” al configurațiilor din latina clasică în franceză. De altfel, Schøsler (2008: 425–426) constată o diversificare a tiparelor de construcție dinspre latină spre franceză şi specializarea anumitor configurații pentru a denota anumite relații cognitive (ca, de exemplu, verbele trivalente cu obiect indirect, care desemnează ideea de „transfer” între doi constituenți cu referent uman, sau verbele bivalente în structuri cu dativul, cvasispecializate pentru a denota stări psihologice).

3.1. PROPRIETĂȚI INTERNE ALE VERBELOR BIVALENTE CU ARGUMENT [+Uman] MARCAT CA DATIV

Fenomenului marcării obiectului verbelor bivalente prin dativ, în loc de acuzativ, i s-a atribuit, tipologic, o natură necanonică, în strânsă legătură cu proprietățile interne ale predicatului care marchează cazual argumentele.

Într-o analiză tipologică asupra marcării constituenților subiect şi obiect în structuri biargumentale, Haspelmath (2001: 56) identifică trei tipuri de condiții în urma cărora se produc devieri de la marcarea canonică (prin nominativ şi acuzativ)

BDD-A20043 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:14 UTC)

a acestor constituenți în limbile europene: (i) condiții dependente de referențialitate (ca, de exemplu, marcarea diferențiată a obiectului direct pe baza ierarhiei definitudinii); (ii) condiții care privesc organizarea propozițională (rolul aspectualității în marcarea obiectului în finlandeză, ca acuzativ vs. partitiv); (iii) condiții care afectează predicația (gradul de tranzitivitate a predicației din enunț). Marcarea obiectului prin dativ sau printr-un caz oblic (dacă acesta se îndepărtează de la trăsăturile Pacientului) în contextul verbelor cu două argumente este unul dintre cazurile de marcare non-prototipică, subsumat lui (iii).

Blume (1998: 255 ş.u.) şi Haspelmath (2001: 59)[3] semnalează existența acestui fenomen în legătură cu clasa verbelor de „interacțiune", corelându-l cu trăsătura tranzitivității slabe a predicației (în accepție semantică)[4]. În strânsă legătură cu tranzitivitatea verbelor, Levin (1999: 225) distinge între:

- **tranzitivele canonice** (engl. *core transitives*), care au ca prototip verbele *cut* „a tăia", *destroy* „a distruge", *kill* „a omorî", *break* „a sparge", *open* „a deschide" etc., cu structura internă din (30); structura tranzitivelor canonice presupune ca evenimentul exprimat să poată fi descompus în mai multe subevenimente, care au ca efect final starea modificată a constituentului obiect (Y) prin acțiunea inițiată conştient de subiect (X):

(30) [[X acționează <*manieră*>] cauzează [devenire [Y <*stare modificată*>]]]

- **tranzitivele necanonice** (engl. *non-core transitives*), care îşi legitimează argumentul intern / complementul nu structural, ci lexical. Conform analizei lui Levin (1999), sunt tranzitive necanonice verbe ca *avoid* „a evita", *meet* „a întâlni", *praise* „a lăuda", *touch* „a atinge", *visit* „a vizita" etc., al căror argument intern este greu de asociat cu un anumit rol tematic şi, cu atât mai puțin, cu Pacientul. Aceste verbe se îndepărtează într-o măsură mai mare sau mai mică de sistematizarea din (30).

Verbele din română înregistrate sub **2** sunt, de fapt, verbe tranzitive necanonice; acțiunea pe care o exprimă nu se răstrânge / nu afectează direct participantul secundar la acțiune; această trăsătură, a tranzitivității slabe, poate explica, într-o anumită măsură, selecția dativului.

[3] Pornind de la analiza lui Blume (1998), Haspelmath (2001: 59) discută situația câtorva astfel de verbe din germană, poloneză şi maghiară (*a răspunde, a face cu mâna cuiva, a mulțumi, a amenința, a asculta (de cineva), a servi, a ajuta*), care, în aceste limbi, îşi marchează obiectul prin dativ.

[4] Pentru accepția (sintactică a) tranzitivității în bibliografia românească, vezi şi GALR 2008, I: 344–348. Tranzitivitatea este definită ca o trăsătură scalară, cu trei „trepte": tranzitivitatea forte – prima treaptă de tranzitivitate slabă – a doua treaptă de tranzitivitate slabă. Testele tranzitivității sunt: (a) posibilitatea construcției cu un obiect direct, realizabil prin clitic de acuzativ; (b) posibilitatea dublării OD prin clitic; (c) posibilitatea de a participa la transformarea de pasivizare. În funcție de ce teste trec, verbele se organizează în mai multe subclase de tranzitivitate (sunt tranzitive forte verbe ca *a citi, a restitui* etc., care îndeplinesc toate cele 3 criterii, iar printre tranzitivele slabe se numără verbele de posesie, de senzație fizică / stare psihică etc., care nu acceptă pasivizarea).

BDD-A20043 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:14 UTC)

3.2. ELIMINAREA DATIVULUI. O OBSERVAȚIE PROVIZORIE

Dintre verbele menționate mai sus, la (7) şi la (11)–(26), numai *a ajuta* şi, într-o măsură mai mică, *a sluji*, păstrează, în limba actuală, ambele tipare de construcție. Alte verbe au fost eliminate din limba standard (*a pizmui*, *a ponoslui*), dar sinonimele lor (*a invidia, a duşmăni; a ocărî, a ponegri*) păstrează în limba actuală doar grila cu acuzativul[5].

Astfel, se poate afirma că româna şi-a consolidat **poziția canonică** de marcare a argumentului intern, reducând numărul verbelor bivalente cu argument uman în dativ (*a ajuta, a mulțumi, a răspunde, a zâmbi* etc.) la cele care presupun, într-o oarecare măsură, existența unei Ținte concrete sau abstracte.

Variațiile menținute în limba modernă, de tipul celei din (31), cu verbele *a ajuta, a sluji*, *a urma*, s-ar putea explica, într-o anumită măsură, prin natura **sub-specificată** a argumentului intern al acestor verbe (în sensul neexprimării unui anumit rol semantic univoc): obiectul poate fi interpretat ca Țintă a acțiunii (corespunzător semnificațiilor dativului), dar şi ca Pacient „afectat" de acțiunea Agentului (corespunzător semnificațiilor acuzativului).

(31) *Ana **îmi / mă** ajută la teme.*

Reducerea semnificativă a tiparelor cu dativul din configurațiile de tipul celor discutate mai sus, în corelație cu menținerea şi consolidarea în structurile în care se redau stări psihice sau senzații fizice (cu predicate de senzație fizică şi verbe psihologice), permite formularea unei observații mai generale conform căreia, în structuri biargumentale, dativul, pe de o parte, şi-a redus funcțiile, iar, pe de altă parte, s-a specializat pentru a coda Experimentatorul (în configurații de tipul *îmi pasă de tine*, cu Experimentator + Temă).

4. CONCLUZII

Limba română veche prezintă un anumit tip de variație sintactică pierdută / eliminată aproape total din limba actuală, în favoarea (extinderii) acuzativului – variația în realizarea obiectului intern a verbelor bivalente ca dativ (obiect indirect), respectiv acuzativ (obiect direct). Comparația tipologică arată că variația de acest tip este întâlnită şi în alte limbi, în special la verbele tranzitive (necanonice) „de interacțiune" (engl. *help and hindering verbs*).

[5] Interesantă este situația verbului *a minți*, care apărea în limba veche în tipare variante cu dativul şi acuzativul, iar, la mijlocul secolului al XX-lea, în limba populară, chiar şi în structuri ditranzitive cu obiect indirect şi obiect direct (*să vă mință nenea Ionuț o poveste*, Bota, în DLR), fixându-se în româna modernă la tiparul cu acuzativul *(a minți pe cineva*), spre deosebire de corespondentul din celelalte limbi romanice (unde are regim de dativ).

BDD-A20043 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:14 UTC)

Pornind de la o observație făcută de Levin (1999), constatăm că aceste verbe nu se comportă ca tranzitivele prototipice (nu exprimă o schimbare de stare care afectează participanții la acțiune), iar argumentul lor intern are un comportament necanonic, trăsătură care explică instabilitatea realizării formale a poziției.

Româna elimină această variație aproape complet (o păstrează, cu diferențe de frecvență, doar la verbele *a ajuta / a sluji / a servi*), aşadar consolidează modalitatea canonică de marcare (prin acuzativ) a argumentului intern al verbelor bivalente.

CORPUS

CC^2.1581 = Coresi, Evanghelie cu învățătură (Braşov). Ed. S. Puşcariu, Al. Procopovici: Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*, vol. I, *Textul*, Bucureşti, Socec, 1914.

CIst.1700–50 = Constantin Cantacuzino, Istoria Țării Românești, ed.: *Istoria Țărâi Rumâneşti atribuită stolnicului Constantin Cantacuzino*, ed. O. Dragomir, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2006.

CPr.1566 = Coresi, *Apostol.* Ed. I. Bianu, *Texte de limbă din secolul XVI, IV, Lucrul apostolesc tipărit de diaconul Coresi la 1563*, Bucureşti, 1930.

CP^1.1577 = Coresi, *Psaltire slavo-română*. Ed.: Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 şi din 1589*, ed. S. Toma, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1976, p. 35–662.

CPV.~1705 = Theodor Corbea, *Psaltirea în versuri*, ed. A.-M. Gherman, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2010, p. 143–449.

CV.1563–83 = *Codicele Voronețean*. Ed. M. Costinescu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1981, p. 229–400.

DPar.1683 = Dosoftei, *Parimiile preste an*, Iaşi, 1683, ed. M. Ungureanu, Iaşi, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2012, p. 95–356.

DPV.1673 = Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, ed. Dosoftei, *Opere*, 1, Versuri, ed. N. A. Ursu, Jassy, Mitropolia Moldovei şi a Sucevei, 1974, 3–1065. (Ukraine, Uniev).

Ev.1642 = *Evanghelie învățătoare* (Govora, 1642), ed. A.-M. Gherman, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011, p. 153–480.

MC.1620 = M. Moxa, Cronograf. Ed.: Mihail Moxa, *Cronica universală*, ed. G. Mihăilă, Bucureşti, Minerva, 1989, p. 95–223.

ŞT.1644 = *Şeapte taine a besearecii, Iaşi, 1644*, ed. I. Mazilu, Iaşi, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2012, p. 173–259.

BIBLIOGRAFIE

Blake 2001 = Barry J. Blake, *Case*, second edition, Cambridge, Cambridge University Press.

Blume 1998 = Kerstin Blume, „A contrastive analysis of interaction verbs with dative complements”, *Linguistics*, 36, 2, p. 253–280.

Densusianu 1961 [1938] = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române,* vol. II, Bucureşti, Editura Ştiințifică.

Frâncu 2009 = Constantin Frâncu, *Gramatica limbii române vechi* (1521–1780), Iaşi, Casa Editorială „Demiurg”.

GALR 2008 = V. Guțu Romalo (coord.), *Gramatica limbii române*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

BDD-A20043 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:14 UTC)

GBLR 2010 = Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *Gramatica de bază a limbii române*, Bucureşti, Univers Enciclopedic Gold.

GR 2013 = Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *The Grammar of Romanian*, Oxford, Oxford University Press.

Goyens 2001 = M. Goyens, „L'origine des verbes français a construction dative", în Lene Schøsler (ed.), *La valence : perspectives romanes et diachroniques*, Stuttgart, Steiner, p. 43–58.

Haspelmath, 2001 = Martin Haspelmath, „The non-canonical marking of core arguments in European languages", în Aikhenvald, A. R. M. W. Dixon, Masayuki Onishi (ed.), 2001, *Non-canonical marking of subjects and objects*, John Benjamins, Amsterdam / Philadelphia.

Levin 1999 = Beth Levin, „Objecthood: An event structure perspective", în *Chicago Linguistic Society 35, Part 1: Papers from the Main Session*, p. 223–247.

Malchukov, Spencer 2009 = Andrej Malchukov, Andrew Spencer (ed.), 2009, *The Oxford Handbook of case*, New York, Oxford University Press.

Næss 2009 = Åshild Næss, „Varieties of dative", în Andrej Malchukov, Andrew Spencer (ed.), *The Oxford Handbook of case*, New York, Oxford University Press.

Pană Dindelegan 1968 = Gabriela Pană Dindelegan, „Regimul sintactic al verbelor în limba română veche", *Studii şi cercetări lingvistice,* 19, 3, p. 265–296.

Pană Dindelegan 2014 = Gabriela Pană Dindelegan, „Variație în construcția verbului în româna veche", în Zafiu, Rodica, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae (ed.), *Limba română: Sincronie şi diacronie în studiul limbii române. Actele celui de al 13-lea Colocviu internațional al Departamentului de Lingvistică (Bucureşti, 13−14 decembrie 2013)*, Vol. I, *Gramatică. Fonetică şi fonologie. Istoria limbii române, filologie,* Bucureşti, Editura Universității din Bucureşti, 2014, p. 155–175.

Pană Dindelegan 2015 = Gabriela Pană Dindelegan, „The syntactic frame of verbs and syntactic variations", în Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *The Syntax of Old Romanian*, Oxford, Oxford University Press (sub tipar).

Rosetti 1968 = Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, Bucureşti, Editura pentru Literatură.

Rosetti, Cazacu, Onu 1971 = Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, ed. a II-a, Bucureşti, Minerva.

Schøsler, Lene, 2008 = Lene Schøsler, „Argument marking from Latin to Modern Romance Languages. An illustration of *combined grammaticalisation processes*", în Thórhallur Eythórsson (ed.), *Grammatical change and linguistic theory. The Rosendal Papers*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, p. 411–439.

Stan 2013 = Camelia Stan, *O sintaxă diacronică a limbii române vechi*, Bucureşti, Editura Universității.

Troberg 2008 = Michelle Ann Troberg, *Dynamic Two-Place Indirect Verbs in French. A Synchronic and Diachronic Study in Variation and Change of Valence*, teză de doctorat, University of Toronto (document disponibil electronic, consultat la 15 februarie la URL: https://www.google.ro/webhp?sourceid =chrome-instant&ion=1&espv=2&ie=UTF-8#q=Michelle+Ann+Troberg).

BDD-A20043 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:14 UTC)

TYPOLOGICAL NOTES ON THE VARIATION
OF THE SYNTACTIC STRUCTURE OF THE ROMANIAN VERB.
THE NON-CANONICAL MARKING OF THE OBJECT

(Abstract)

In the present paper, we discuss the dative–accusative alternation in the realization of the object constituent with two-place verbs. In order to explain the phenomenon, we place it in a broader context, i.e., we use comparative data from other Romance languages. As indicated in the bibliography, the aforementioned variation is encountered with a limited class of two-place verbs, called "interaction verbs". The specific feature of these verbs is their low semantic transitivity, which means that they do not fit in the canonical frame of two-place verbs involving an Agent and a Pacient. Their object constituent can express either the Goal (in which case the object is marked with the dative case) or is semantically underspecified, alternatively encoding the Goal and the Pacient (in which case the object may be marked with the dative and the accusative case, as with the verb *ajuta* 'help').

Cuvinte-cheie: româna veche, obiect, dativ, acuzativ, marcare cazuală.

Keywords: old Romanian, object, dative, accusative, case marking.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti"
al Academiei Române
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13
irina_nicula@yahoo.com

BDD-A20043 © 2015 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:14 UTC)